

LUDOVÍT VIŠNOVSKY

K AKTUÁLNÝM OTÁZKAM PEDAGOGICKO-PROFESIONÁLNEJ ORIENTÁCIE V SYSTÉME PRÍPRAVY BUDÚCICH UČITEL'OV

Významnou úlohou učiteľ'ských prípraviek výchovávajúcich budúcich učiteľ'ov je vypestovanie základných vlastností a predpokladov učiteľ'a, bez ktorých nemože vykonávať náročnú zodpovednú prácu. Ide predovšetkým o také vlastnosti ako je láska k učiteľ'skému povolaniu a k det'om, pedagogický takt, schopnosť ciel'ovedome, iniciatívne a tvorivo riadiť výchovno-vzdelávací proces, účinne, vysoko formatívne rozvíjať osobnosť žiaka. Formovať u budúcich učiteľ'ov také hodnoty, ktoré sú základným predpokladom intenzifikácie výchovno-vzdelávacieho procesu. Tie sa dajú u poslucháčov- budúcich učiteľ'ov vypestovať len za aktívnej účasti všetkých vyučujúcich, správnej zameranosti pedagogickej prípravy, ktorá musí byť organicky spojená so školou, kde sa absolventi pripravujú. Tieto úlohy sú vyjadrené v pojme "pedagogická orientácia", zameranost' učiteľ'skej prípravy, ktorá sa má "ako zlatá ňit' vinúť štúdiom poslucháčov od vstupu na vysokú školu až po jej ukončenie."¹

Pedagogicko-profesionálna orientácia má v príprave učiteľ'ov kl'účový význam. Ako upozorňoval už prof. Bakoš vo viacerých štúdiách a prácach² pojem pedagogickej orientácie sa chápal dost' úzko "len ako uvedomenie si významu pedagogickej práce a vzťah k tomu alebo onomu predmetu". Podobné tendencie pretrvávajú aj dnes. Takéto chápanie je však úzke. V pedagogickej orientácii je podstatný záujem o človeka, ktorý sa vytvára v pedagogickej činnosti. Preto pedagogickou orientáciou nazývame zameranost' na učebno-výchovnú prácu s det'mi, podmienenú záujmom o deti, o výchovu najlepších ľudských vlastností v nich.

Formovanie pedagogickej orientácie u študentov je zložitý, protirečný proces. Závisí ani nie tak od osvojenia pedagogických poznatkov, ako od získania pedagogických návykov a zručností a tak isto od úspechov, ktoré dosahuje študent v pedagogickej praxi.³

Takéto vymedzenie pojmu pedagogickej orientácie vo výchove učiteľ'ov

nevyhnutne ovplyvňuje celú organizáciu, obsah práce učiteľ'ských prípraviek, vyber uchádzačov pre učiteľ'ské provolanie, spojené so školou a mládežníckou organizáciou. Pritom najväčší význam v pedagogickej zameranosti učiteľ'skej prípravy má pedagogická zložka učiteľ'skej prípravy, t.j. príprava pedagogicko-psychologická, metodická a praktická.

Nedostatky v pedagogicko-metodickej pripravenosti i širšie v pedagogicko-profesionálnej orientácii absolventov, ako ich signalizuje prax si vyžadujú dokladné skúmanie tejto otázky. Výsledky učiteľ'ského štúdia sú totiž záveslé nielen od úrovne práce učiteľ'ských prípraviek, ale aj od úrovne a kvality uchádzačov o učiteľ'ské povolanie. Mnoho závisí na ich záujme a vzťahu k učiteľ'skému povolaniu, predpokladu vykonávať pedagogickú, výchovnú činnosť. Prácu učiteľa nemožno oddeliť od jeho prípravy a tá nezačína len na učiteľ'skej fakulte, ale dávno predtým.

Pedagogicko-profesionálna oorientácia zahrnuje v sebe viaceré významné etapy:

- predpríprava na učiteľ'ské povolanie
- vyber uchádzačov pre učiteľ'ské povolanie
- vlastná pedagogicko-profesionálna orientácia počas štúdia na učiteľ'ských fakultách a celý systém jej prehĺbovania v školskej a mimoskol'skej činnosti poslucháčov učiteľ'ských prípraviek.

Chceme vysloviť niekoľko poznámok k uvedeným otázkam z hľadiska ich účineljšieho fungovania tak, aby profil absolventa bol optimálny.

1. VYTVÁRANIE ZÁJMU A VZŤAHU K UČITEĽ'SKÉMU POVOLANIU

V posledných rokoch sme svedkami zvýšeného záujmu absolventov stredných škol o štúdium učiteľ'ského povolania. Táto skutočnosť priaznivo vplyva na možnosti lepšieho výberu uchádzačov pre učiteľ'ské povolanie. Stále viac mladých ľudí si volí povolanie učiteľa z lásky a vzťahu k detom, k povolaniu. Významných to predpokladov pre prácu učiteľa tak v minulosti ako aj súčasnosti. Bez lásky a nadšenia nemožno dobre vykonávať učiteľ'ské provolanie. Uz F. Svadlenka vo svojej "Obecnej didaktike" pre učiteľ'ské ústavy o tom hovorí "Budiž pro učiteľ'ské povolání a veňuj se mu s opravdivou chutí a láskou. Velice chybuji tí,

kerí nemajúce pravé lásky k povolání učitel'skému rozhoduje sa pro he, aby se zaopatřili. Ti odbyvajú vznesené povolání své, zejména jako vychovatele, remeselně, ponevadž nemají k detem trpezlivosti, mírnosti a spravedlnosti, kteréžto vlastnosti ve škole nezbytně plynou z lásky k úradu a k detem.⁴

Záujem o učitel'ské povolanie a vzt'ah k nemu považujeme za základy predpoklad úspešnej prípravy budúcich učitel'ov. Taky význam mu pripisujú aj na učitel'ských fakultách v zahraničí napr. v Sov. zväze, ML'R, NDR, Pol'sku, Rakúsku, Anglicki a inde⁵. Adekvátne tomuto významu venujú pozornosť aj teoretikú vedeckí pedagogickí pracovníci, o čom svedčí celý rad štúdií a článkov v časopisoch i samostatných publikáciách.

V predpríprave na učitel'ské povolanie, v rozvíjaní záujmu a vzťahu k učitel'skému povolaniu musia zohrať významné miesto základné, ale najmä stredné školy, pretože podľa našich výskumov (trvajú už vyše 15 rokov) 60-65 % všetkých uchádzačov o učitel'ské povolanie sa pre toto štúdium rozhoduje na ŽŠ a mnohí od tohto rozhodnutia počas štúdia na stredných školách ustupujú.

Základná škola formuje svojou výchovnou činnosťou vlastnosti a predpoklady dôležité pre budúce učitel'ské povolanie, rozvíja najmä motiváčnú stránku osobnosti. Už na 1. stupni ŽŠ môže učitel' klásť základy pre učitel'skú orientáciu, vychádzať z vrodených predpokladov a záujmu o prácu s det'mi a vytvoriť kladný vz'ah ku škole, k det'om, učitel'om.

Na 2. stupni záujmen o prácu s det'mi je potrebné ďalej rozvíjať. V činnosti PO SZm a v záujmovej činnosti na základe poznania je možné určovať uzví výber uchádzačov o učitel'ské povolanie. Presnejšie vyspecifikovať predpoklady pre učitel'ské povolanie u jednotlivých uchádzačov, stupeň záujmu, ujasniť si triedne predpoklady, objektívnymi metodami zistiť predpoklady pre toto povolanie - morálne, organizačné, výrazové, komunikatívne a iné.

Na stredných školách v tom treba pokračovať. Podľa výsledkov výskumu sa pre učitel'ské povolanie na stredných školách rozhoduje okolo 24,26 %, okolo 10 % všetkej populácie na gymnáziách. Napriek zvýšenému záujmu o učitel'ské povolanie, stredné školy neplnia všetky úlohy v oblasti prehlbenia záujmu a rozvíjanie predpokladov pre učitel'ské

povolanie. Nedostatočne, alebo vôbec sa nevyužívajú možnosti dané v Projekte na formovanie žiadúcich predpokladov - triedey s pedagogickým zameraním sa zrušili, predmety ako pedagogika, psychológia, hudobná výchova, výtvarná výchova sa stávajú voliteľnými len ojedinele. Nevytvárajú sa také predpoklady pre rozvoj potrebných pedagogických, psychologických, organizačných schopností, pohybových, hudobných a výtvarných vlôh a estetického cítenia. Veľmi málo podnetov poskytuje aj SZM pre rozvoj uvedených predpokladov.

Vzhľadom k učiteľskému povolaniu ovplyvňuje celý rad činiteľov. Preto je žiadúce na stredných školách uchádzačov cielavedome informovať o podstate učiteľského a vychovávateľského povolania, o postavení pedagogických pracovníkov v socialistickej spoločnosti, cielavedome modernizovať vyučovací proces, rozvíjať pedagogické študentov. Osobitný doraz treba klásť na formovanie vedeckého svetového názoru, vlasteneckého a internacionálneho cítenia, na formovanie morálnych a volových vlastností, charakteru, uvedomelého konania a politickej aktivity. Viac je potrebné využívať študentov vedením záujmových krúžkov, pionierskych oddielov, organizovaním súťaží, prázdninovej aktivity, zúčastňovať sa práce v pionierskych táboroch a pod. Len tak môže stredná škola popri rozvíjaní politického vedomia, rozvíjania odbornej pripravenosti prispievať aj k prehĺbovaniu pedagogicko-profesionálnej orientácie u uchádzačov o učiteľské povolanie.

2. VÝBER UCHÁDZAČOV O UČITEĽSKÉ POVOLANIE

Zvýšenie záujmu o učiteľské povolanie si vyžaduje premyslenú organizáciu výberu uchádzačov pre učiteľské povolanie, zamyslenie sa nad kritériami výberu. V posledných rokoch došlo ku skvalitneniu výberového pokračovania, zvýraznila sa v ňom politická a študijná aktivita uchádzačov počas štúdia na strednej škole. To sa kladne prejavuje v celkovom sociálnom zložení poslucháčov - budúcich učiteľov v prospech detí z robotníckych-rolníckych rodín. Toto zloženie môže ovplyvniť inčpolitickú aktivitu počas štúdia na vysokej škole i po jej

ukončení.

Doteraz sa však nepodarilo nájsť spol'ahlivé kritériá pre zisťovante motívov skutočného záujmu o učiteľ'ské povolanie a predpokladov - hlasových, temperamentu, vzťahu k ľuďom. Tak, aby sme vybrali skutočne najlepších uchádzačov. To znamená neustále skvalitňovať systém prijímacieho pokračovania tak, aby uchádzač mal možnosť prejavit' okrem politických vedomostí, odbornej pripravenosti aj schopnosť pracovať s deťmi. V tomto smere možno účinnejšie využiť skúsenosti z iných socialistických krajín, kde je systém výberového pokračovania aj v tomto smere veľmi dobre rozpracovaný.

Urychlene je žiaduce určiť z lekárskeho hľadiska kritériá na uchádzačov o učiteľ'ské povolanie a tie dôsledne dodržiavať.

Stanovenie primeraných kritérií na výber uchádzačov v súlade s profilom socialistického učiteľa, ktorý zodpovedá požiadavkám modernej školy je len predpokladom úspešnej prípravy. Rozjodujúca vlastná príprava, jej obsah, metódy a formy práce jednak v disciplínach pedagogickej zložky a jednak v ďalších formách prehlbovania pedagogicko-profesionálnej orientácie.

3. PEDAGOGICKÁ ZLOŽKA V PRÍPRAVE UČITEĽA

Pre pedagogicko-profesionálnu orientáciu najväčší význam má pedagogická zložka, ktorá je najcharakteristickejším znakom učiteľ'skej prípravy. Len na základe dôkladnej teoretickej a praktickej pedagogicko-psychologickej metodickéj prípravy môže učiteľ' vzdelávať a vychovávať, zvyšovať kvalitu a efektívnosť výchovno-vzdelávacieho procesu. Budúci učiteľ' sa v nej pripravuje na prácu v škole i mimo nej.

Pedagogická zložka presla zložitým vývojom. Napriek významnej úlohy, ktorú v príprave učiteľ'ov má, objavovali sa hlasy zdôrazňujúce predovšetkým odbornú prípravu (neboli a ani dnes nie sú ojedinelé), pedagogická zložka sa znižovala, čo sa napr. odrazilo v znižovaní počtu hodín venovaných pedagogickej zložke.

Realizácia profilu absolventa - učiteľa v pedagogickej zložke je

dlhodobým procesom. Musí sa odraziť tak v cieľoch pedagogickej prípravy, ako aj v jej obsahu, formách i metódach práce. V doterajšom systéme pedagogickej zložky i v jeho realizácii bolo mnoho nedostatkov. Za najväznejšie považujeme tieto:

- a./ časté menenie učebných plánov a osnov bez možnosti dokladného overovania ich uplatnenia v praxi,
- b./ nesprávne rozvrhnutie disciplín v systéme pedagogickej prípravy,
- c./ nedostatočná vnútorná obsahová zladenosť, vzájomná izolovanosť psychologických a pedagogických disciplín a teórií vyučovania učebných predmetov, vzájomné prekryvanie a opakovanie učiva,
- d./ vážne nedostatky boli najmä v odtrhnutí teoretickej a praktickej prípravy, ktorá prebiehala často vedľa seba, alebo len v malej závislosti jedna od druhej. Zjednotenie prípravy učiteľov pre 5.12. roč. a nový projekt znamenal posilnenie pedagogickej zložky najmä v porovnaní s prípravou pre školy II. cyklu, osobitne v oblasti praktickej prípravy a príprave na mimoškolsú činnosť. Viacero spomínaných problémov však existuje aj v súčasnosti. Za najzávažnejšie považujeme - doriešiť vzájomný vzťah prednášok a seminárov v pedagogických a psychologických disciplinách v prospech aktívnejších foriem výučby, t.j. seminárov, nadväznosť pedagogicko-psychologickej a metodologickej prípravy a realizácie jednotlivých foriem praxí, jej obsahu, modernizácie, väčšej zainteresovanosti odborných katedrií na realizácii priebežnej a súvislej praxe a pod.

Intenzifikácia pripravý budúcich učiteľov si vyžaduje pretvárat prácu samotných vysokoskolšských učiteľov.

V práci vysokoškolských učiteľov je žiadúce zvýrazniť požiadavku sústavného zvyšovania kvality pedagogického procesu, odbornej, filozofickej i metodicko-didaktickej prípravy. Vedecko-výskumná činnosť a zvyšovanie kvalifikácie nesmie byť na úkor kvality pedagogickej práce. Naopak, prostredníctvom vedecko-výskumnej činnosti a zvyšovania kvalifikácie musí sa zvyšovať kvalita pedagogickej práce. Vyučba budúcich učiteľov musí byť primárnou činnosťou.

Zvyšovať kvalitu a formatívnu účinnosť vysokoškolskej prípravy znamená doraz klásť, na rozvoj samostatného, dialektického a tvorivého myslenia. Tejto požiadavke treba podriadit, formy vysokoškolskej výučby i

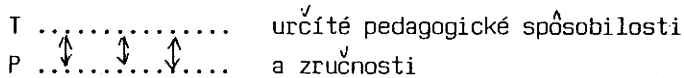
metody práce. Dôsledne uplatňovať vo vyučbe aktivizujúce metody práce. Študentov viesť, k samostatnej tvorivej práci, riešeniu problémov. Pritom je žiadúce akcentovať problémový spôsob vedenia seminárov, odstraňovať neefektívne, neracionálne formy práce, ako je napr. čítanie seminárnych prác bez zavedenia problémovej diskusie.

Intenzifikácia výučby predpokladá neabsolutizovať faktografickú výučbu - pamäťové učenie. Študentov treba viesť k metodologickej príprave, k samostatnému vyhľadávaniu študijnej literatúry, k vyhľadávaniu faktov, ich spracovaniu a tvorivému uplatňovaniu v štúdiu i v čvícnej praxi.

Pri výučbe študentov viesť k uplatňovaniu interdisciplinárnychvzt'ahov a k plnému respektovaniu systémového prístupu. K dôslednému uplatňovaniu jednoty teórie a praxe. Modernizácia musí ovplyvňovať celú sústavu komponentov, nielen materiálnu základnu vyučovania, ale aj formy a metody, prostriedky výučby i pedagogickej praxe.

Neustále je žiadúce skvalitňovať prácu cvičných škol a ich učiteľ'ov. Urychlene je žiadúce vydat' štatút cvičných škol a štatút cvičných učiteľ'ov, zvyšovať úroveň ich pedagogickej a psychologickej prípravy.

V systéme pedagogickej prípravy je osobitne dôležité venovať pozornosť vzt'ahu teórie a praxe. Úspech má taká jeho realizácia, ktorá zabezpečuje spätne väzebné prelínanie teórie a praxe.

- Taky systém pomáha rozvíjať myslenie poslucháčov,
- učí ich vidieť výchovno-vzdelávací proces v dialektickej jednote, ale vidieť aj určité zvláštnosti výchovné, či didaktické tohto procesu;
 - prispieva k formovaniu operatívnych didaktických poznatkov;
 - spájanie teoretických poznatkov s pedagogickou praxou umožňuje správne chápať a zdôvodňovať pedagogickú prax a tým ju obohacovať;
 - učí poslucháčov vidieť dôležitosť dokonalej teoretickej prípravy pre prácu v škole i mimo nej a tým nepodceňovať teóriu, ani prax.

Vplyv vedecko-technickej revolúcie na rozvoj vied je obrovský, systém poznatkov z každej vednej disciplíny neustále narastá. To sa týka aj disciplín pedagogickej zložky. Čím je dlhší odstup od absolvovania určitej školy, tým viac sa znižuje kvalifikácia jej absolventa, vedomosti zastarávajú, treba ich dopĺňovať, prehĺbovať, obnovovať. To je dôležité v každom povolani, v učiteľskom zvlášť. Učiteľ musí poznať súčasný stav rozvoja disciplín, ktoré vyučuje, poznať nové modernejšie formy a metódy výchovno-vzdelávacej práce, aby mohol neustále skvalitňovať svoju prácu, aby sústava informácií, ktoré odovzdáva žiakom zodpovedala potrebám prípravy mladej generácie pre život a prácu v spoločnosti.

Pokúsili sme sa poukázať na niektoré problémy pedagogicko-profesionálnej orientácie v príprave učiteľov, ktoré považujeme za dôležité nielen z hľadiska súčasného ale i perspektívneho plnenia úloh, ktoré sú na učiteľa a socialistickej školy kladené.

- 1./ L. Bakoš: K odbornej a pedagogickej zložke v učiteľ'skom vzdelávaní, Zborník: O metodike vyučovania, PF Nitra, SPN Bratislava 1965. s.35.
- 2./ vid'napr. cel. štúdiu aj Prestavba sovietskej školy str. 77 a nasl a K súčasným otázkam výchovy učiteľ'ov, Zborník PF v B.B. III. 1969, str. 41-42.
- 3./ N.K. Kuzmina: Formirovanije pedagogičeskoj napravlenosti u študentov v procese izučeniija pedagogiki a psihologii, Učonje zapiski, Leningrad, Um, in. AA. Zdanova, Psicholgoija i pedagogika, TOM 244. s. 148-9.
- 4./ F.Svadlenka: Obecná didaktika pro uc. ústavy, Praha 1929, s. 121.
- 5./ Podrobnejšie vid V. Spendla: Učitel' a učitel'skú profesia, SPN 1974. str. 85. a našl.